

**DISPARITĂȚI ÎN DEZVOLTAREA REGIONALĂ:
ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE***Maria COJOCARU**Universitatea de Stat din Moldova*

Evenimentele care au avut loc în ultimele 3 decenii au condus la crearea unor dezechilibre în dezvoltarea economică și socială în profil teritorial. Cauzele apariției disparității în aspect teritorial sunt analizate pe larg și explicate la momentul actual de cercetători, acestea fiind abordate în teoriile regionale. Teoriile regionale sunt abordate cu interes datorită creșterii și accentuării unor fenomene economice cu impact global, resimțite la nivel regional.

Atenuarea disparităților regionale constituie o provocare atât pentru cercetători, cât și pentru cei ce realizează politicile de dezvoltare regională în practică. Ca rezultat al disfuncționalităților structurale ale sistemului economic și social apar disparități în dezvoltarea regiunilor, asupra cărora trebuie să se intervină pentru a le atenua. Polarizarea economică ca efect al inegalității în dezvoltarea economică este în legătură directă cu polarizarea socială. Disparitățile teritoriale reprezintă o sursă potențială de instabilitate și de popularizare a teritoriilor.

Cuvinte-cheie: dezvoltare regională, disparități regionale, teorii privind dezvoltarea regională.

DISPARITIES IN REGIONAL DEVELOPMENT: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

The events that have occurred in the last three decades have led to imbalances in economic and social development in territorial profile. At present the causes of disparity in territorial aspect are widely analyzed and explained by researchers, being tackled in regional theories. Regional theories are tackled with interest due to the increase and emphasize of some economic phenomena with global impact that are being felt at the regional level.

The attenuation of the regional disparities is a challenge for researchers and for those who accomplish regional development policies into practice. Disparities in region development occur as a result of structural failures of the economic and social system. Economic polarization as a result of unequal economic development is directly related to social polarization. Disparities are a potential source of instability and demographic decline.

Keywords: regional development, regional disparities, theories of regional development.

Introducere

Pe fondul modificărilor politice și economice din fostele țări ale URSS, Republica Moldova a marcat un șir de schimbări în evoluția sa economică și socială, care au avut impact și asupra structurii teritoriale și funcționale a teritoriilor și, implicit, în dinamica, structura și calitatea vieții populației din aceste teritorii, fapt relevat de disparitatea în dezvoltarea teritorială.

Dezvoltarea regională este un aspect al celor mai importante și complexe politici și strategii de dezvoltare a tuturor țărilor. Acestea vizează, în primul rând, obiective privind:

- reducerea disparităților economice și sociale existente între diversele regiuni;
- creșterea economică și dezvoltarea sectorului IMM;
- dezvoltarea unor domenii semnificative, precum: industria, transporturile, agricultura, protecția mediului;
- ocuparea și formarea profesională, educația, egalitatea de gen etc.

Metode de cercetare aplicate

La baza analizei disparităților regionale stau o serie de metode și indicatori, care fundamentează, într-o manieră științifică, ipotezele și concluziile prezentate în cadrul cercetării spațiale. Pentru realizarea acestei investigații am aplicat metoda monografică pentru identificarea factorilor care exercită influență asupra dezvoltării regionale și reducerii discrepanțelor economice. Printre metodele de cercetare aplicate în realizarea acestui studiu se numără metodele generale de cunoaștere științifică: inducția și deducția, analiza și sinteza.

Rezultate și discuții

Domeniul de cercetare a dezvoltării regionale își are rădăcinile încă în sec. al XIX-lea. În Republica Moldova, politica de dezvoltare regională a început să se contureze odată cu aprobarea Legii nr.438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, prin care au fost instituite 6 regiuni de dezvoltare: Nord, Centru, Sud, UTA Găgăuzia, mun. Chișinău și Transnistria. Aceasta stabilește obiectivele politicii naționale în domeniu, instituțiile implicate, competențele și instrumentele specifice promovării

politicii și strategiei de dezvoltare regională. Unitatea de implementare a politicii de dezvoltare regională la nivel teritorial este reprezentată de *regiunea de dezvoltare* – unitate teritorială funcțională ce reprezintă cadrul de planificare, evaluare și implementare a politicii de dezvoltare regională [1].

Evenimentele care au avut loc în ultimele 3 decenii au condus la crearea unor dezechilibre în dezvoltarea economică și socială în profil teritorial. Studiile realizate de noi atestă că la momentul actual regiunile de dezvoltare din Republica Moldova se caracterizează prin:

- nivelul redus al investițiilor, al veniturilor pe persoană;
- rată înaltă a șomajului;
- nivelul redus al eficienței activității de antreprenariat;
- infrastructura de bază subdezvoltată etc.

Cauzele apariției disparității în aspect teritorial sunt analizate pe larg și explicate la momentul actual de cercetători, acestea fiind abordate în teoriile și studiile analitice regionale. Teoriile regionale sunt abordate cu interes datorită creșterii și accentuării unor fenomene economice cu impact global, resimțite la nivel regional.

În cadrul teoriilor regionale principalele aspecte analizate sunt localizarea și creșterea/ dezvoltarea economică, care se bazează pe un șir de schimbări succesive, cantitative și calitative, care vor contribui la atingerea unui nivel ridicat al bunăstării în regiunile respective.

Principalele teorii privind localizarea și dezvoltarea regională sunt [4, p.55-69]:

1. Teoria instituționalității (Marshall (1920), F.Foster (1969) ș.a.)
2. Teoria polilor de creștere (François Perroux).
3. Teoria centru – periferie (J.Friedmann, S.Holland).
4. Teoria cauzalității circulare și cumulative (G.Myrdal, F.Hilgert, R.Prebisch ș.a.).
5. Teoria dezvoltării în etape (W.W. Rostow)
6. Teoria dezvoltării endogene în expunere modernă (P.Nijkampf (2011), J.Paelnic (2011)) și alte teorii.

Sușinem ideea celei din urmă teorii (teoria dezvoltării endogene), care are la bază valorificarea resurselor și tradițiilor locale, ceea ce corespunde condițiilor și realității Republicii Moldova. Suntem adepții unei economii regionale flexibile, susceptibile să se adapteze la condițiile mediului exterior. O asemenea dezvoltare a regiunilor instituite în Republica Moldova va determina o creștere economică în teritorii și o competitivitate regională avansată, sporind în așa mod atractivitatea investițională și la periferie, nu doar în centre (cum ar fi mun. Chișinău și Bălți).

Sunt considerate competitive regiunile care dispun de:

- condiții bune pentru factorii de producție;
- cerere locală puternică;
- suport important pentru dezvoltarea industriilor ș.a.

În cele mai recente și de succes politici de dezvoltare regionale o atenție tot mai sporită se acordă cunoașterii și inovării, considerate principalii promotori ai creșterii economice, ai competitivității și ai dezvoltării antreprenoriatului.

Studiile efectuate de noi denotă o dezvoltare dezechilibrată a regiunilor de dezvoltare. Aceste decalaje în dezvoltarea regională a Republicii Moldova au drept consecință o repartitie dezechilibrată a factorilor de producție. Pe plan internațional, politicile de dezvoltare regională sunt orientate spre lichidarea decalajelor de dezvoltare dintre regiuni, spre modernizarea sistemului educațional și spre promovarea angajării. Se caută, deci, consolidarea coeziunii economice, sociale și teritoriale [2, p.238-240].

În opinia noastră, este necesară o revizuire a Strategiei de dezvoltare regională în Republica Moldova. Aceasta trebuie să promoveze în primul rând creșterea economică a regiunilor de dezvoltare pe bază de cunoaștere și inovare, astfel încât acestea să devină atractive pentru investiții, muncă și trai. Realizarea acestor obiective va duce la creșterea competitivității regiunilor de dezvoltare și va permite reducerea decalajelor față de capitala Chișinău. Politicile și strategiile de dezvoltare ale fiecărei regiuni de dezvoltare trebuie să vizeze incluziunea socială și creșterea ocupării și calității locurilor de muncă, fapt ce va contribui la reducerea înclinației spre migrație.

Pentru aceasta sunt necesare politici regionale care să aibă ca obiectiv de bază reducerea disparităților regionale, obiectiv care va fi atins, pe termen lung, ca urmare a procesului de convergență regională și va avea ca efect creșterea bunăstării în aceste teritorii. Asemenea politici sunt fundamentate și susținute cu ajutorul teoriei dezvoltării endogene. Instrumentele politicii de dezvoltare a regiunilor promovate în baza acestei

teorii sunt îndreptate spre creșterea nivelului de calificare a forței de muncă, spre stimularea antreprenoria-tului prin susținerea apariției de noi activități, spre crearea condițiilor de atragere a investițiilor străine în aceste teritorii, precum și printr-un proces susținut de difuzare a cunoașterii.

Din studiile efectuate [2, p.244], axate pe teoriile privind dezvoltarea regională, reiese necesitatea conec-tării acestora la politicile cu impact regional. Totodată, susținem opinia, potrivit căreia regiunile trebuie să-și dezvolte propriile pârghii și mecanisme pentru a concura atât pe piața locală, cât și pe cea internațională. În acest context, regiunile trebuie să se orienteze spre propriile forțe, resurse și mai puțin să mizeze pe susține-rea din partea autorităților centrale în soluționarea problemelor privind disparitățile în regiuni. Acele regiuni care vor fi în stare să-și valorifice cât mai eficient potențialul propriilor teritorii și vor atrage în acest scop nu doar capital intern, ci și extern, vor avea condiții favorabile pentru creșterea social-economică. În caz contrar resursele proprii vor aduce avantaje altor teritorii (cum este folosirea forței de muncă ieftină, vânzarea mate-riei prime agricole etc.), ceea ce va avea ca finalitate declinul economic în regiunea respectivă. De aceea, este necesar de a identifica acei factori, care vor asigura o poziție social-economică și o competitivitate mai înaltă regiunii comparativ cu alte regiuni de dezvoltare. Astfel, strategiile de dezvoltare regională necesită o abordare mult mai realistă a fenomenelor și proceselor la nivel regional, precum și o abordare din perspectivă dinamică a teoriilor regionale.

Cele 6 regiuni de dezvoltare create în 2006 reprezintă în mare parte structuri formale, mai puțin însă uni-tăți teritoriale funcționale ce reprezintă cadrul de planificare, evaluare și implementare a politicii de dezvoltare regională, așa cum sunt definite *regiunile de dezvoltare* în Legea nr.438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova [1]. Astfel, avem regiuni de dezvoltare fără instituții funcționale și subdezvoltate.

Pentru dezvoltarea echilibrată, stimularea concurenței și pentru evitarea concentrării factorilor de pro-ducție și sociali în anumite teritorii, este necesar ca politicile de dezvoltare regională să dispună de multiple centre de interes: economic, administrativ, cultural, universitar.

Aceste și alte aspecte condiționează necesitatea și actualitatea cercetării problematicii privind disparitatea dezvoltării regionale, luând în considerare un șir de particularități sectoriale (regiuni cu dezvoltare prepon-derent agricolă, aflate la o distanță relativ mică față de centru și având hotare cu alte state, migrarea în masă a populației apte de muncă spre alte țări).

Deși în Republica Moldova au fost deja întreprinse cercetări în această direcție (Eugeniu Gârlă, 2009), fiind elaborat modelul Krugman-Porter Combinat – MKPC cu aplicare în dezvoltarea regională, considerăm necesară efectuarea unei analize mai ample a factorilor de natură economică, socială și de altă natură [2, p.41-51].

Analiza socioeconomică a regiunilor de dezvoltare, care se va axa pe cadrul economic și social, va cuprinde cercetarea următoarelor aspecte:

1. Prezentarea principalelor caracteristici ale regiunii: populație, tradiții, relief, climă, rețeaua hidro-logică, resursele naturale, organizarea administrativă (suprafața totală, numărul orașelor, satelor, comunelor, distanțele rutiere între capitala Republicii Moldova și principalul centru regional).

2. Cadrul economic și social, inclusiv:

2.1. *Dezvoltarea generală socioeconomică:* evoluția creșterii valorii adăugate brute pe cap de locuitor. În majoritatea studiilor se face referință la un alt indicator – PIB pe cap de locuitor, dar în Republica Moldova nu se calculează acest indicator la nivel de regiune.

2.2. *Mediul de afaceri:*

- numărul și structura întreprinderilor (mari, mijlocii, mici și microîntreprinderi);
- numărul salariaților încadrați în activitatea acestora, ponderea salariaților în numărul total al salariaților din republică;
- cifra de afaceri pe tipuri de întreprinderi după mărimea acestora, precum și pe sectoare de activitate;
- creșterea și structura investițiilor, inclusiv a celor străine;
- evoluția activității de export și contribuția sectoarelor la ea;
- infrastructura de afaceri și instituțiile de sprijin (numărul de incubatoare; prezența zonelor economice libere, firme de consultanță, parcuri industriale, centre de afaceri etc.).

2.3. *Structura economică sectorială* (contribuția sectoarelor la crearea valorii adăugate brute în regiune – sectorul agricol, industrial, servicii).

2.4. *Infrastructura educațională* (numărul instituțiilor de învățământ, în special al celor de instruire profesională, al centrelor academice regionale, numărul absolvenților, migrația absolvenților spre alte centre regionale).

2.5. *Populația, resursele umane și piața muncii*, inclusiv:

- evoluția populației: se vor realiza studii comparative între ponderea populației rurale și urbane; evoluția populației pe categorii de vârstă, pe sexe, fluxurile migratorii pe regiuni, inclusiv migrația internă (spre centrele urbane mai mari) și externă;
- analiza structurală a forței de muncă (populația activă ocupată în câmpul muncii, numărul șomerilor înregistrați, rata șomajului în regiune).

3. Analiza sectorului cercetare-dezvoltare-inovare, dezvoltarea informațională a regiunilor

3.1. Această analiză constă în realizarea de studii privind ponderea cheltuielilor de cercetare-inovare îndreptate în regiunile de dezvoltare și repartitia acestora pe regiuni, precum și numărul cercetătorilor implicați.

3.2. Tot în cadrul acestei părți se va identifica ponderea cheltuielilor întreprinderilor în activități și produse cu caracter inovativ, cu diferențierea lor pe obiecte ale inovării. Ancheta statistică va cuprinde următoarele obiecte:

- Produse noi;
- Tehnologii noi;
- Noi abordări manageriale și de marketing;
- Sisteme informatice;
- Altele.

3.3. Dezvoltarea informațională a regiunilor se va baza pe studii privind numărul întreprinderilor cu conexiune la Internet, numărul de PC la 100 de salariați din regiune; ponderea numărului de specialiști TIC în cadrul întreprinderilor din regiune.

După efectuarea acestei analize se va realiza analiza SWOT (generală și sectorială) pentru fiecare regiune. Analiza SWOT sectorială, cu indicarea punctelor forte, slabe, a oportunităților și riscurilor va include și analiza cererii și a ofertei.

În teoriile moderne ale creșterii economice se consideră că decalajele în dezvoltarea regională înregistrate între diferite regiuni nu pot fi explicate doar prin dotarea cu factori de producție (starea inițială). În rezultatul cercetărilor efectuate în domeniul comparațiilor teritoriale și aprecierii decalajelor în dezvoltarea diferitelor regiuni au fost elaborate numeroase metode și tehnici de analiză spațială. Fiecare dintre aceste metode prezintă avantaje și limite.

Una dintre cele mai folosite tehnici pentru efectuarea comparațiilor în profil teritorial și pentru elaborarea de clasamente multicriteriale ale unităților teritoriale este metoda distanțelor relative [4, p.88]. Întrucât fiecare indicator economic furnizează informații cantitative cu referire la o singură însușire a dezvoltării regionale, cei mai mulți cercetători recomandă utilizarea simultană a mai multor indicatori. Metodele de ierarhizare multicriterială, dintre care face parte și metoda distanțelor relative, răspund acestui deziderat. Esența acestei metode constă în utilizarea mărimilor relative de coordonare calculate în raport cu unitatea teritorială cu cea mai bună poziție (sau cu nivelul mediu pe republică).

Astfel, pentru fiecare caracteristică (indicator economic) j se alege ca nivel de referință regiunea cu performanța maximă X_{ij} și se calculează mărimi relative de coordonare (decalajul sau distanța față de cea mai bună performanță) pentru celelalte unități teritoriale:

$$\frac{X_{ij}}{X_{\max j}}, \quad (1)$$

unde: X_{ij} reprezintă valoarea indicatorului j în unitatea teritorială i ;

$X_{\max j}$ este cea mai mare valoare înregistrată printre unitățile teritoriale incluse în studiu.

Pentru fiecare unitate teritorială se calculează decalajul mediu multicriterial (distanța medie față de performanța maximă) ca medie geometrică simplă a decalajelor determinate pentru toate cele m caracteristici analizate:

$$D_i = \sqrt[m]{\prod_{j=1}^m \frac{X_{ij}}{X_{\max j}}} \quad (2)$$

Metoda distanțelor relative, când decalajul se calculează având ca bază de raportare valoarea medie a caracteristicii j la nivel național (\bar{X}_j), se determină după următoarea formulă de calcul al disparității medii multicriteriale pentru fiecare regiune i :

$$D_i = \sqrt[m]{\prod_{j=1}^m \frac{X_{ij}}{\bar{X}_j}} \quad (3)$$

În felul acesta obținem o evaluare unitară a poziției relative a fiecărei regiuni de dezvoltare pe plan național, din perspectiva ansamblului indicatorilor j incluși în analiză. Disparitățile dintre regiuni devin comparabile la nivel național, deoarece toate calculele folosesc ca reper mărimea medie națională a fiecărui indicator economic utilizat pentru evaluarea decalajelor teritoriale. În baza calculelor efectuate conform acestui indicator se realizează ierarhizarea multicriterială a regiunilor pe baza indicatorului sintetic al decalajelor regionale.

Valorile disparităților relative calculate pentru fiecare indicator în parte, precum și mărimea indicelui sintetic al disparităților pe regiune se interpretează în raport cu valoarea unitară care exprimă nivelul mediu național: mărimile supraunitare indică regiunile cu un nivel de dezvoltare mai înalt, cea mai mare valoare corespunzând unității teritoriale cu cel mai înalt nivel de dezvoltare; mărimile subunitare indică regiunile subdezvoltate, cea mai nefavorabilă poziție fiind a celei mai mici valori calculate.

Concluzii

Prin prezenta cercetare, ne-am propus să analizăm în aspect teoretico-metodologic metodele de cuantificare a disparităților existente la nivel interregional și să evidențiem rolul acestor disparități în elaborarea politicii de dezvoltare regională, ca element de maximă importanță în cadrul politicii de dezvoltare economico-socială a Republicii Moldova. În rezultatul analizei efectuate a problematicii privind criteriile de apreciere a nivelului de dezvoltare regională am constatat că aceasta se bazează pe metode statistice specifice, un rol principal revenind metodei distanțelor relative, care presupune considerarea ca reper a valorilor medii naționale ale variabilelor alese drept criterii de ierarhizare. Considerăm oportună utilizarea acestei metode, întrucât asigură compararea disparităților existente între regiuni, pe baza indicelui compozit al disparităților, care oferă posibilitatea stabilirii unei ierarhii multidimensionale.

Bibliografie:

1. Legea nr.438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.21-24. <http://lex.justice.md> (accesat la 25 iunie 2013).
2. COJOCARU, M. Necesitatea implementării unui model de dezvoltare regională în Republica Moldova pe bază de clustere economice. În: *Economic growth in condition of globalization*. Intern. Scientific and Practical Conf. 7-th ed., Volume I, oct. 18-19, 2012. Chișinău: IEFS, 2012, p.38-245.
3. GÂRLA, E. Modelul Krugman-Porter combinat. În: *Economica*. Revistă științifico-didactică. Anul XVIII, nr.3(73), septembrie 2010. Chișinău: ASEM, 2010, p.41–51. ISSN 1810-9136
4. IANCU, A. Problema convergenței economice. În: *Probleme ale integrării economice*, <http://oeconomica.org.ro/files/pdf/93.pdf> (accesat la 22 mai 2013)

Prezentat la 09.07.2013